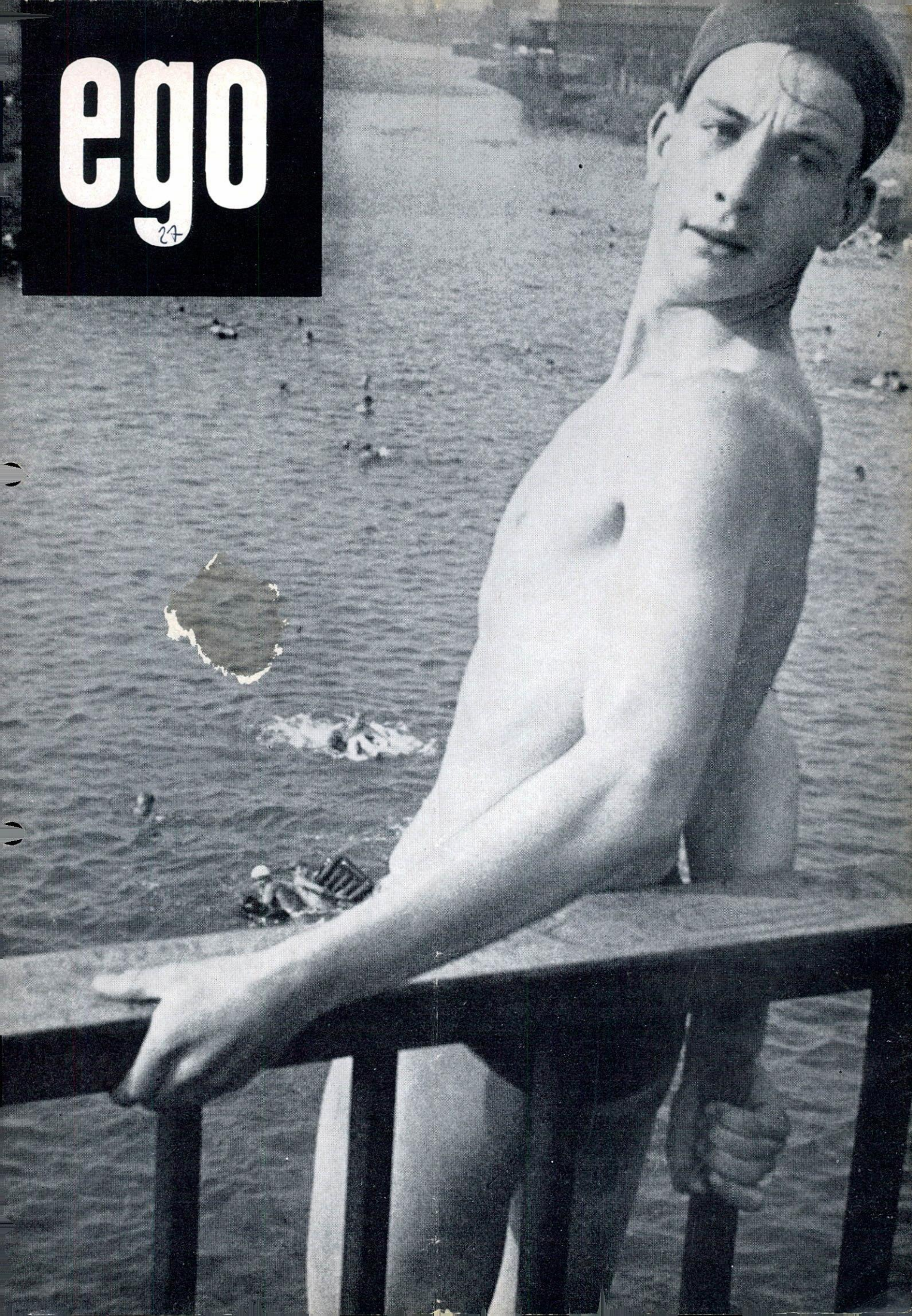

ego

24

De dood in Leuvenum

Er is vorige maand op de Leuvenumseweg op de Veluwe een militair omgekomen als gevolg van een te grote krachtsinspanning om het militaire sport-insigne te behalen. Wij gaan ons niet verdiepen in dit bijzondere geval want we kennen er de mérites niet van.

Wel willen we uiting geven aan onze geschoktheid om het feit dat dit kon gebeuren. Een jong leven is afgesneden — om der wille van een zaak die zijn dood zeker niet waard was.

In het algemeen willen we daar enkele opmerkingen over maken.

Het is één van de goede zijden van de militaire dienst dat de lichamelijke ontwikkeling er een grote aandacht krijgt. Onze indruk is dan ook dat vele jonge mannen de militaire dienst verlaten lichamen krachtiger dan ze er in kwamen. Ik denk dat dat ook de ervaring is van die jonge mannen zelf en van hun vaders en moeders. Wie zijn oor te luisteren legt hoort vele malen op dit punt waardering uiten voor de militaire dienst.

Het sport-insigne is als het ware het symbool van dit alles en het wordt dan ook, terecht, met trots gedragen.

Als ik goed ben ingelicht is het nog niet zo eenvoudig om dat insigne te verkrijgen. Het vereist een stevige training en een flinke dosis doorzettingsvermogen. Dat zijn op zichzelf juiste voorwaarden, een sport-insigne dat een ieder op zijn rug liggend kan behalen heeft natuurlijk geen enkele waarde.

Het lijkt me ook acceptabel dat de eerezucht van de jonge mannen wordt geprikkeld om hen zo ver te krijgen dat ze dat insigne willen behalen. Ik weet dat die eerezucht ook in belangrijke mate wordt aangewakkerd door de onderlinge naijver onder militairen en de stimulansen die daaruit te voorschijn komen. Maar hier ligt ook het breekpunt waar een goede zaak kan omslaan in een kwade.

In het algemeen wordt in de militaire dienst vereist dat men "mee kan" in de groep en het is zonder meer duidelijk dat dit op de slappere typen een hoogst stimulerende werking kan hebben. Meestal heeft deze eis dan ook een gunstige uitwerking.

Maar niet altijd en niet in alle gevallen. Er kan ook een moment komen dat iemand zich vertilt aan de eis van de groep. Daarom vraagt werkelijk militair leiderschap dat men de militair weet te stimuleren om het uiterste te geven wat hij heeft en hem tegelijkertijd leert dat het eervol is om te verliezen als men dat uiterste heeft gegeven.

Ik beweer niet dan zulk leiderschap in Leuvenum heeft ontbroken, daar weet ik eenvoudig niets van maar ik geloof niet al te onvoorzichtig te zijn als ik beweer dat de militaire dienst zo zeer is ingesteld, ja moet ingesteld zijn, op het leveren van de prestatie dat we de keerzijde daarvan uit het oog verliezen en daardoor sommige jonge mensen er toe brengen hun eigen uiterste limiet uit het oog te verliezen.

Gezegd moet trouwens worden dat de sport in de burger-maatschappij zeker geen goed voorbeeld geeft. De "top"prestatie is langzamerhand het idool geworden waar een groot deel van de sportwereld achteraan jakkert. Kunstmiddelen waarmee het mogelijk is om die z.g. topprestatie dan nog net even te overtreffen komen steeds meer in het gebruik. Van deze "pep" is de militaire sportwereld, zover mij bekend, gelukkig nog vrij. Moge het zo blijven.

In het algemeen is de sportwereld te zeer gefascineerd door de overwinning. Wie met inzet van al zijn krachten een felle strijd heeft geleverd, zal de nederlaag moeten kunnen dragen. Ook voor het forum van zijn kameraden. Ik meen dat dat ook geleerd moet worden aan militairen die mededingen naar het militair sport-insigne. Ja, is het eigenlijk wel verantwoord om jonge mensen zich te laten onderwerpen aan zulke zware eisen als ze dit ook niet goed weten?

Tenslotte hebben de werkelijk sterken onder de mensen ons altijd geïmponeerd doordat ze hun verlies wisten te dragen. Daarvan zijn heel grote voorbeelden in de menselijke geschiedenis!

Red.

ego

*Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen*

No. 27 — juli 1964
3de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:
*Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstraat 84, Drie-
bergen
telefoon 03438 — 2878*

Vaste medewerkers:

Mw. A. C. W. B. v. d. Hage—Rens
Jan Brouwer
T. Hartsuiker
R. Jans
R. v. Kamp
Henk J. Meier
G. Schuurman
B. Vuysje
Dick Zaal

Abonnementsprijs: f 5,— per jaar
Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

*Bij de voorplaat:
Zomer, zon, water. Fotograaf Leo-
nard Freed zag het van de brug af.
Een uitnodigende plaat: duik er in.
In de zomer, in de zon, in het water.*

Pianisten in de Jazz

De bop-revolutie van zo'n twintig jaar geleden leidde ook voor de pianisten tot een nieuwe speelwijze. In de Swing-periode had de piano als begeleidingsinstrument een ritmische zowel als een harmonische functie. Fats Waller en Teddy Wilson hadden, hoezeer hun stijlen ook mochten verschillen, één ding gemeen: het 'pompen', afwisselend aanslaan van akkoorden en basnoten met de linkerhand. Aangezien ook bas en drums zich bezighielden met het aangeven van de vier tellen in de maat, was het gevolg vaak een nogal logge beat.

De boppers pakten deze zaak daarom heel anders aan. Alleen de bassist trok voortaan nog vier tellen in de maat, en werd daarmee de basis van de ritmesectie. De drummer benadrukte met zijn hi-hat uitsluitend de tweede en vierde tel, zodat hij twee handen en één voet vrijhield voor het omspelen van de beat. De pianist hield zich nu vooral bezig met de harmonieën, en dat was ook wel nodig, gezien de vernieuwingen die op dit gebied doorgevoerd werden. Zijn begeleiding ging bestaan uit het af en toe aanslaan van een basis- of doorgangsakkoord, afgestemd op de behoefte van de solist om te horen 'waar hij zat'.

Hoewel musici als Clyde Hart en Al Haig waarschijnlijk de voornaamste rol speelden in de ontwikkeling van deze nieuwe speelwijze, kwam Bud Powell snel naar voren als de grootste boppianist. Zijn spel kenmerkte zich door een droge, bijna hamerende aanslag en door razend-snelle melodische lijnen van de rechterhand, die in hun complexiteit soms aan Parker herinnerden. Powells muziek was bijna van het begin af doortrokken van een aangrijpende, soms zelfs wanhopig makende emotionaliteit, die in even sterke mate zijn leven domineerde. Na 1950 maakten zijn persoonlijke problemen het hem vaak onmogelijk om nog behoorlijke muziek voort te brengen. Sinds 1959 werkt hij in Europa, vooral in de Parijse Blue Note.

In april 1960 trad Bud Powell tijdens het Essen Jazz Festival samen op met twee andere grote boppers, drummer Kenny Clarke en bassist Oscar Pettiford, die vijf maanden later overleed. De muziek van dat concert is onlangs op een plaat uitgebracht: 'The Essen Jazz Festival All Stars' (Fontana 688 600 ZL).

Te midden van Powells platenproductie van de laatste jaren slaat deze LP een zeer goed figuur. In Parijs was Powell vaak gedwongen met middelmatige begeleiders te werken. De efficiënte swing van Clarke en het ontspannen vakmanschap van Pettiford stimuleerden hem kennelijk tot ongewone prestaties, al blijven de opnamen van vóór 1950 toch toppen in Powells oeuvre.

Op de tweede kant begeleidt het trio tenorist Coleman Hawkins die, hoewel swingman in hart en nieren, al sinds de jaren veertig getoond heeft voortreffelijk met boppers te kunnen samenspelen. Hoewel hij maar vier jaar jonger is dan Arm-

strong, blijkt Hawkins' creativiteit na veertig (!) jaar musiceren nog onaangestast.

Thelonious Monk

Op 19 oktober 1944 nam Coleman Hawkins in New York een viertal stukken op. Die session betekende het officiële platendebut van de toen nog volslagen onbekende Thelonious Monk, een van de drijvende krachten achter de bop-revolutie. Monks vooral in harmonisch en ritmisch opzicht opzienbarende ideeën mochten dan van bijna beslissende invloed zijn op de nieuwe generatie boppers, hij zelf bleef jarenlang bijna onbekend buiten een klein kringetje musici en die-hards.

Monk treedt de laatste jaren vooral op met een tenor-piano-bas-drums-kwartet, maar af en toe verzamelt hij voor een platenopname een grotere bezetting. 'Monk: Big Band and Quartet in Concert' (CBS 62248) werd in december 1963 opgenomen in de New-Yorkse Philharmonic Hall. Aan Monks vaste groep waren op die avond kornet, trompet, trombone en drie rietblazers toegevoegd. Het tentet speelt een drietal Monk-standards en één nieuwe original in arrangementen van Hall Overton. Van de solisten onderscheiden zich vooral kornettist Thad Jones en altist Phil Woods door de bewonderenswaardige manier waarop ze zich in Monks ideeën sfeer blijken te kunnen verplaatsen.

In het razend moeilijke *Four in One* schreef Overton Monks oorspronkelijke pianosolo uit voor het hele orkest, en daar blijkt in nog sterkere mate dan in de andere collectieven hoezeer de musici zich in het zweet hebben gewerkt om Monks unieke timing zo getrouw mogelijk te reproduceren. Hoe perfect uitgevoerd ook, toch blijft de muziek van deze LP naar mijn smaak qua intensiteit achter bij Monks vroegere Town Hall Concert-plaat, waarop bijna geen inzet exact was, maar het enthousiasme alles compenseerde. Pluspunten van de nieuwe plaat zijn echter het verrassend inventieve spel van tenorist Charlie Rouse, die ik nog nooit zo goed hoorde, en Monks ongebeide pianosolo *Darkness on the Delta*, waarin hij het traditionele maniertje van de pompende pianisten via zijn eigen benadering omvormt tot een procédé van een ongewone zeggingskracht.

Dave Brubeck

De jazzpianist die bij het grote publiek de grootste populariteit heeft opgebouwd, is zonder enige twijfel Dave Brubeck. Een jaar of tien geleden won hij alle mogelijke polls, ook die van jazzbladen als *Down Beat* en *Metronome*. Sindsdien is zijn ahang onder de jazzfans aanzienlijk geslonken. Tegelijkertijd slaagde hij erin met werkjes als *Take Five* en LP's als *Time Out* de hitparade te bereiken. De hoge verkoopcijfers van zijn 'Time'-platen

DAVE BRUBECK... vrijblijvende grapjes...

zijn voor hem natuurlijk een stimulans om op de ingeslagen weg — veel vrijblijvende grapjes met ongewone maatsoorten — voort te gaan. De nieuwste aflevering van dit vervolghoorspel heet 'Time Changes' (CBS 62253). De plaat bevat weer een paar stukken in 3/4, een nummer in 10/4 en een original in een soort 13/4.

Bassist Eugene Wright en drummer Joe Morello leggen zoals gewoonlijk een onberispelijk en vakbekwaam fundament. De onmacht van Brubeck-zelf om een heel chorus te laten swingen, wordt hierdoor helaas alleen maar benadrukt. Voeg bij de onbeholpen timing dan nog de ontstellende banaliteit van zijn melodische ideeën, en het zal duidelijk zijn dat deze LP me maar weinig luistergenot opleverde.

Altist Paul Desmond krijgt niet veel soloruimte toebedeeld, en dat is misschien maar goed ook. De charme die vroeger nog wel eens van zijn keurige toon en vlekkeloos geblazen wijsjes uitging, is hier volledig verdwenen. Wat overblijft, zijn een aantal krachteloze chorussen die volstrekt ongeïnteresseerd worden uitgevoerd.

De tweede kant van de plaat wordt gevuld door *Elementals*, een poging om jazz en klassiek te combineren volgens het langzamerhand oudbakken procédé van uitgeschreven muziek voor een symfonie-orkest waartegen en waartussendoor het kwartet improviseert. In dit geval zou het resultaat uitstekend dienst kunnen doen als achtergrondmuziek bij één van die historische massa-spektakelfilms waar de markt mee overladen wordt. De overheersende emotie is ook hier weer de verveling. Wanneer 'symfonische jazz'-experimenten muziek van dit kaliber blijven opleveren, kunnen de vertegenwoordigers van beide kampen elkaar in de toekomst misschien beter met rust laten.

BERT VUIJSJE

Stanley Kubrick (rechts achter camera) regisseert in de Warroom van het — nagebouwde — Amerikaanse Pentagon een vitale scène van *Strangelove*

Dr. Strangelove: extra bitter medicijn in zeer vergulde pil

'Iedere man, vrouw en kind leeft onder een nucleair zwaard van Damocles, dat aan een zijden draad hangt, die elk moment gevaar loopt te worden doorsneden door een ongeluk, een misrekening of waanzin.'

President John F. Kennedy

Stanley Kubrick heeft (o.a.) onder dit motto een film gemaakt, die ondanks de permanent aanwezige humor alles behalve vrolijk is. Regisseur Kubrick meent dat een 'realistische' aanpak van dit probleem de menselijke fouten, absurditeiten, banaliteiten en ongerijmdheden niet tot uitdrukking kan brengen. Het gaat hier om de mogelijkheid van een fout in een systeem dat gebaseerd is op menselijke onfeilbaarheid en alleen een ironische komedie kan het onderwerp zo dicht bij de mensen brengen dat zij het begrijpen gaan. 'Ramp en tegenspoed,' zegt Kubrick, 'zijn altijd een uitstekende basis geweest voor komedies met een serieus uitgangspunt...'

'Dr. Strangelove' is — in het kort — het verhaal van de derde (en laatste) wereldoorlog. Ergens in de Amerikaanse verdedigingsgordel krijgt een generaal een acute aanval van Russofobie: hij verdenkt de 'commies' van al het

kwaad in de wereld. Ze vergiften het drinkwater, infiltreren de legerleiding en sturen aan op een derde wereldoorlog.

De generaal (Jack D. Ripper/Sterling Hayden) wil ze voor zijn en geeft

Peters Sellers privé

zijn RAF-adjudant (Mandrake/Peter Sellers) opdracht om aanvalsplan R ten uitvoer te leggen. Dat gebeurt en een squadron B-52-bommenwerpers met kernbomlading zet koers naar hun doelen in de Sowjet-Unie.

De basis van generaal Ripper wordt hermetisch van de buitenwereld afgesloten. Zelfs de Amerikaanse president (Peter Sellers) kan geen contact meer met de generaal krijgen.

Dan blijkt dat de Russen een definitief vergeldingswapen hebben gebouwd: na één enkele kernexplosie op Russisch grondgebied zal de Russische 'wereldvernietigingsmachine' in werking treden. Deze machine is niet meer te 'ontgrendelen' — ook niet door de Sowjet-heersers, die de machine als laatste troef enkele dagen later hadden willen annunceren. Met veel moeite lukt het Captain Mandrake om de geheime code voor de B-52 bommenwerpers te pakken te krijgen en op het laatste moment worden ze teruggeroepen, maar...

Dodelijk serieus

Een dodelijk serieus onderwerp — zo op het eerste gezicht. Maar alleen de keuze van namen al (Jack D. Ripper, Mandrake en de Russische ambassadeur De Sadesky b.v.) duidt op een parodistische noot in het geheel. Kubrick heeft het geheel inderdaad op de grimmig-ironische, cynisch-humoristische helling gezet. En terecht — want wat anders een gorddroog en afschrikwekkend be-toog zou zijn geworden, krijgt nu een

extra dimensie; we kunnen lachen om de capriolen van Ripper, Mandrake en consorten, terwijl we tóch weten dat achter die lach de bitterheid van de realiteit schuilgaat.

Kubrick heeft de pil uiterst smakelijk verguld en daarmee het innemen vereenvoudigd. Maar de násmak en de wérking van het medicijn zijn er niet minder om: zijn probleem (en óns probleem) is de mogelijkheid van wereldvernietiging door ongeluk, misrekening of waanzin.

Enerzijds valt het falen van het defensieve gebruik van de kernmacht natuurlijk eenvoudig te verklaren uit het feit dat hier één generaal de beschikking heeft over een aanvalswapen dat de hele wereld in vuur en vlam kan

Peter Sellers als dr. Strangelove

zetten. Dat op zich zelf is al ernstig genoeg. Maar het is niet het belangrijkste punt dat Kubrick naar voren brengt. Veruit het belangrijkste is het feit dat door onze bliksemsnelle technische ontwikkeling het mogelijk is geworden een dergelijk kernwapen te produceren én dat één man een dergelijke ingewikkelde apparatuur in beweging kan zetten. Daarvan is de automatisering van onze maatschappij voor het overgrote deel de 'schuld'.

Maar schuld is een typisch menselijk begrip, dat we niet kunnen toekennen aan dieren en dingen. Meer dus nog dan de automatisering draagt de maatschappij de verantwoording voor de huidige situatie: de mens is tegenwoordig bij lange na niet meer op de hoogte van de mogelijkheden van de techniek. Niet dat iedereen de ontwikkelingen en uitvindingen op de voet zou moeten vol-

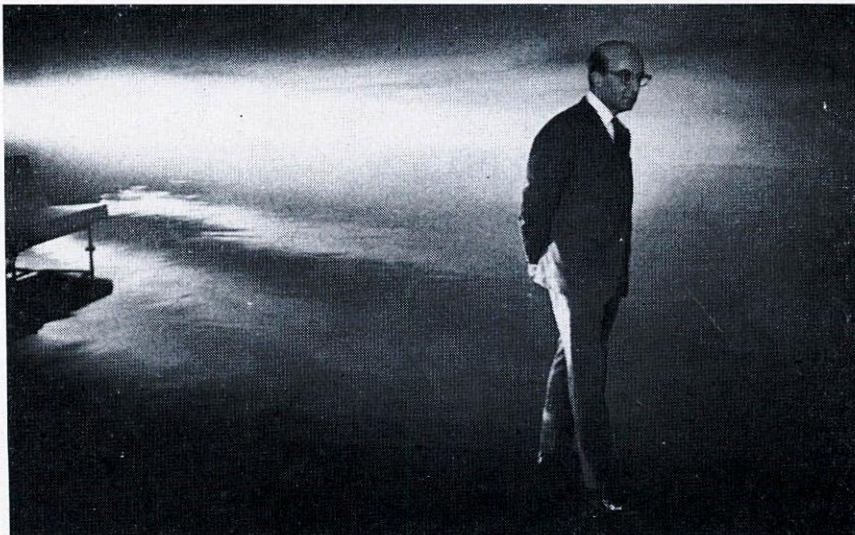

Peter Sellers als RAF-group captain Mandrake

gen, maar een elementair begrip van cybernetica (de wetenschap der 'stuurkunde') is in deze tijd onontbeerlijk. Immers, het is de cybernetica, zoals die mede werd ontwikkeld door de onlangs overleden mathematisch-geleerde prof. dr. Norbert Wiener, die in onze maatschappij op een groot aantal vlakken de dienst uitmaakt.

Gebrekkig kennen we de cybernetica vanuit de gigantische IBM-machines, de automatische breinen. Voor zijn film heeft Kubrick één van die 'breinen' als achtergrondlocatie gebruikt: de IBM-computer op London Airport. Dit appa-

Peter Sellers als de Amerikaanse president

raat is zo waardevol, dat de experts er geen schatting voor durfden te geven. Men legde de vraag aan het apparaat zélf voor. Zijn antwoord: \$ 4.000.000.— (hetgeen — volgens experts — erg bescheiden van de machine is). Tot dat moment was Peter Sellers (aanvankelijk in vier, later in drie rollen) het zwaarst verzekerd: twee miljoen dollar. De IBM-computer verhoogde die limiet dus met 100 pct.

Sellers speelt in zijn derde rol 'dr. Strangelove', een soort Wernher von Braun, een Duits raketgeleerde, die na de oorlog naar de Verenigde Staten is gekomen om mee te werken aan het raketprogramma. Naast de RAF-captain en de Amerikaanse president heeft Strangelove slechts een zeer summiere rol; maar evenals in de cynische ondertitel (of Hoe ik mijn twijfel overwon en de bom leerde liefhebben) toont Kubrick ook hierin duidelijk hoezeer het probleem hem bezighoudt: niet de politici of de militairen zijn de schuld van het ondeskundig gebruik van de cybernetische mogelijkheden, maar de geleerden, die het strikt geheim houden — ook in grote lijnen voor het publiek.

Die grote lijnen zijn — van dichtbij bekeken nu — ontstellend grof getekend: één slip van de pen, tong of wijsvinger en de wereld ligt in puin. Dat is ongetwijfeld Kubricks boodschap: ken je technische mogelijkheden, ken de grote lijn van je tijd en wéét in welke tijd we leven. Velen schijnen nog te denken dat het niet 19- maar 1864 is. Dát is een misverstand dat Kubrick uit de weg ruimt in 'Strangelove' — het is een opruiming waarvoor we hem dankbaar moeten zijn.

HENK J. MEIER

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱

men voor mij een onverbreekelijke eenheid.

niet alleen.

gevoerd, is voor mij niet één of andere

tot de ander en het andere. Als ik 'ik' zeg, kan slechts zijn wat ik op grond van er-

en toch is het mysterie voor mij.

King tot de menschen. En zijn op aarde, meen ik, ongeveer drie miljard men-

Mens-zijn betekent dus altijd medeleven geboren wordt, maar mijn verwon-

Het andere is echter niet alleen de an-

het optreden van Jezus van Nazareth, die op unieke en geweldige wijze de verzoening van mens en mysterie in zijn persoon tot stand bracht.

De verzoening voltrekt zich in de begrippen: Genade, Verlossing en Opstanding. De Liefde van God tot de mensen is het hart van deze verzoening.

Ondertussen zochten dichters naar het sleutelwoord dat het mysterie in de kern zou treffen. Dat is een poging die nimmer volbracht kan worden, maar die ook nimmer mag worden opgegeven. Ook de poëzie dankt zijn ontstaan aan de verwondering-om-het-mysterie in de mens.

Ik meen dat er in de laatste eeuwen een groeiende neiging is in de mens om terug te keren van de religieuze objectivering.

Daarbij ontstaat het gevaar van het verlies van alle religieus besef. Onze tijd geeft er vele voorbeelden van. Ik ben ervan overtuigd dat dit alles slechts tijdelijk kan zijn. De mens staat nl. in een religieuze situatie en hij zal zich daar niet blijvend van kunnen losmaken.

In het christendom zijn m.i. duidelijk aanwijzingen van een terugkeer tot de niet-geobjectieerde religie. Het is nog lang niet duidelijk wat daaruit uiteindelijk zal groeien.

Het lijkt mij de opdracht van het humanisme om het religieus besef in de mens van deze tijd te herstellen. D.w.z. opnieuw en steeds weer in de mens te wekken, niet in de eerste plaats als een verstandelijke overweging, maar als werkelijke ervaring en beleving, het besef van mysterie om het zijn en het zo-zijn der dingen. Alle grote krachten in de mens zullen altijd uit dit besef ontspringen. Mens-zijn is altijd: zijn-met-mysterie. Zonder dit besef zullen mensen te gronde gaan.

Voor mij is het humanisme dus niet een levensovertuiging die heeft afgerekend met de religie, integendeel, ik meen dat in een werkelijk humanisme dat de moed heeft door te dringen tot de essentie van menselijk bestaan, de religie, maar dan in niet-geobjectieerde vorm, een nieuwe, moderne inhoud zal vinden. In zulk een religie zal de mens, staande in een absurde wereld, de verwondering om het mysterie-van-de-wereld opnieuw beleven.

Ik vraag mij soms af of een christendom, ontdaan van niet-wezenlijke objectiveringen en mythen, en een humanisme, ontdaan van de a(anti)-religieuze bewustzijnsvernaauwing waar het m.i. thans aan lijdt, elkaar in de toekomst wellicht zullen ontmoeten. Er is m.i. behoefte aan een andere oecumene dan die waarmede de christenen zich thans bezighouden.

In zulk een ontmoeting zal (ik wil de dingen klaar en scherp zeggen en de lezer zal al wel begrepen hebben dat ik uitsluitend op eigen verantwoordelijkheid schrijf) een heroriëntering moeten plaats-

hebben op de figuur van Jezus van Nazareth.

Dat is voor alles nodig voor de humanisten, die in een m.i. noodlottige ontwikkeling deze grote onder de profeten nauwelijks enige aandacht wijden.

Het is echter even nodig voor de christenen, die de moed zullen moeten opbrengen om de persoon van Jezus te ontdoen van alle objectiveringen en mythen (zelfs al zou Jezus zelf tot het ontstaan daarvan aanleiding hebben gegeven), die het voor de moderne mens onmogelijk maken zich op Jezus te oriënteren.

Voor mij is de betekenis van Jezus van Nazareth, dat in zijn leven en zijn persoon de grondervaring in het zijnsmysterie, nl. het zijn-bij-de-andere, op een unieke wijze in een bevestigende, menselijke liefde wordt beantwoordt. Daarmede heeft Jezus, in een absurde wereld, vanuit zijn

mysterie-ervaring zin gegeven aan het menselijke leven.

Dat is het geweldige waar we sinds Jezus' leven nimmer meer onderuit kunnen. Daarom stroomt, voor mij, vanuit de persoon van Jezus van Nazareth een brede stroom van menselijk leven en denken, dat slechts wordt verduisterd door de objectiveringen en mythen die anderen daarin hebben gebracht.

Met dit al ben ik gekomen tot het onderwerp van mijn derde artikel, nl. de liefde. Daarop kom ik dus in één van de volgende nummers van EGO terug. Eerlijk gezegd maak ik me toch al zorgen over de reacties die dit artikel nu weer zal verwekken.

Het zij zo, ik weet dat lezers het nooit zo moeilijk hebben als met een persoonlijk credo. Zij kunnen zich in zeker opzicht troosten, voor de schrijver geldt hetzelfde.

H. LIPS.

HUMANISTISCH VORMINGSCENTRUM 'HET COORNHERTHUIS'

Hoofdstraat 84 – Driebergen

In het Coornherthuis worden regelmatig bezinningsbijeenkomsten gehouden voor militairen.

Er wordt daarbij gesproken over allerlei levensvragen. Daarnaast zijn er boeiende programma's over hedendaagse kunst.

Iedere militair kan hiervoor uitzonderingsverlof krijgen.

Wie iets gevoelt voor deelname aan zo'n bijeenkomst vulle het onderstaande formulier in en sture het op naar het Coornherthuis.

Ondergetekende (naam, voorletters, rang)

..... (landmacht/luchtmacht)

Registratienummer

Onderdeel

Gelegerd te

..... (volledig militair adres)

wenst deel te nemen aan een Vormings- en Bezinningsbijeenkomst van het Humanistisch Thuisfront in het Coornherthuis te Driebergen in de maand

..... (maand van deelname).

Handtekening:

Nieuwe muziek: uitdaging tot reactie

Na een radiodiscussie, waarin ik tegenover een andersvoelende heb geprobeerd om een actuele compositie te verdedigen, word ik opgebeld door een meneer (een bejaard componist), die zegt: 'Ik weet wel wat ik van dat stuk denk, waarvoor u een goed woordje wilde doen, — dat is de complete verwording!' Maar een andere meneer schrijft me: 'Ik was erg blij met uw uiteenzetting over deze muziek. Mijn indruk van deze uitvoering was: een interessant werk. Zelf ben ik 53 jaar, maar de tijd dat ik mij door moderne composities "voor de gek gehouden" voelde, is lang voorbij.'

Een bezoeker van het 'Coornherthuis', kennelijk een scepticus, vraagt — nadat ik een experimenteel pianostuk van de Zweed Bo Nilsson met veel vuist- en onderarmwerk heb gespeeld —: 'Bent u eigenlijk op het Conservatorium geweest...?', terwijl een leerling van de Gemeentelijke Kweekschool in Amsterdam mij als een reactie op hetzelfde stuk laat weten: 'Ik vond dit niet mooi, maar wel boeiend. Het was voor mij een soort koude douche in een periode waarin ik een beetje oververzadigd begin te worden van klassieke en romantische muziek. Als ik de kans krijg, zal ik me graag nog eens aan zo'n opfrissertje blootstellen!'

Koppen van recensies na een door mij gegeven recital: 'Avond vol on-muziek, — verbijsterd publiek voortijdig zaal uit' (Het Binnenhof, Den Haag), 'Hartsuiker gaf leerzaam recital' (Haags Dagblad), 'Modernisme vierde weer hoogtij' (Rotterdam Parool), 'Nutdige broggethed' (Aktuelt, Kopenhagen), 'Hartsuiker schonk muziek-met-tik' (Het Vaderland, Den Haag), 'Parade der onbegrijpelijken' (Nieuwe Eindhovense Courant)...

Kortom: de meningen zijn verdeeld, de discussie blijft levend! 'De kunst eigen is te verwarren, wetenschap stelt gerust' (George Braque, Frans schilder).

Levend blijft de discussie althans in het Coornherthuis, waar ik maar zelden het gevoel heb tegen de bierkaai te vechten. In het Coornherthuis is geen plaats voor muzikale taboes en de resultaten van de durf die men er ten toon spreidt, liegen er niet om: na afloop van een aan de nieuwste muziek gewijde avond is er vrijwel altijd een behoorlijke groep mensen die bereid zijn om een verdere discussie over deze materie boven pils en biltjart te stellen. Een zeer positieve ervaring voor een musicus, die onder hen een eventueel publiek van de toekomst hoopt te zien!

Vragen

Het Coornherthuis is al geruime tijd een van mijn werkterreinen en ik weet dus wel zo ongeveer wat de problemen zijn die vooral naar voren komen:

'Is dit nu wel muziek?' — onmiddellijk een vraag die moeilijk bevredigend te be-

antwoorden valt tegenover degene die volkomen vreemd tegenover de nieuwe uitingen in de kunst staat. Die vraag werpt immers meteen de nevenvraag 'Wat is muziek?' op, en een dergelijke vraag is, evenals 'Wat is poëzie?', eigenlijk nauwelijks te beantwoorden, omdat in de kunst datgene het meeste telt, wat zich niet laat verklaren. Houden we het bij de 'technische' benadering: muziek is in meetbare tijd georganiseerd geluid, dan zie ik niet in, waarom de actuele seriële en elektronische muziek, die waar het deze organisatie betreft weinig aan het toeval overlaat (men zou zelfs van een geheel nieuwe 'tijdsruimtelijke' organisatie kunnen spreken), geen muziek zou zijn.

Dat een reactionair-getinte groep Nederlandse musici deze muziek 'soniek' wil noemen (wat zo iets als alleen maar 'klank' betekent), getuigt eerder van vooringenomenheid (want die term is duidelijk denigrerend bedoeld) dan van door-dachtetheit, van een besef van de problematiek waarvoor de componist van vandaag zich gesteld ziet.

'De uitvoerende musicus zal verdwijnen, zoals de verhaaltjesverteller uit de dichtkunst is verdwenen, nadat de boekdrukkunst was uitgevonden.' Dat zegt Edgar Varèse, de Frans/Amerikaanse componist, die indertijd de elektronische mu-

OTTO KETTING
... nauwelijks aan bod ...

ziek maakte voor het Philipspaviljoen op de Brusselse Expo, wanneer hem naar de toekomst van de muziek gevraagd wordt en hij zijn volstrekte geloof in de techniek, in de elektronische klankenwereld duidelijk maakt.

Het is waar: met de elektronische muziek is een geheel nieuwe vorm van muziek ontstaan, die misschien wel bij uitstek de muziek van de toekomst zal zijn, — die in elk geval nog grote mogelijkheden tot ontwikkeling in zich bergt. Muzikaal denken en techniek zijn tot één onverbreekelijk geheel versmolten. Het medium, de vertolker, is weggevalen, de componist legt zelf zijn 'ideaal-vertolking' vast.

Elektronische muziek vraagt een andere benadering; velen zullen het persoonlijke contact van mens tot mens, de persoonlijke spanning die tussen uitvoerder en auditorium bestaat, niet willen en kunnen missen. Dat zal de concertzaal in zijn oude (verouderde?) vorm doen voortbestaan. Maar: via een vertolker muziek genieten is één vorm van muzikale realisatie, — de elektronische middelen zijn de andere; men kan zijn oor te luisteren leggen aan de bron der klanken, die zo volkomen autonoom is, op een wijze dat de vertolker (dat is nog altijd vaak: de romantische virtuoos) een overbodig begrip wordt.

Muziekbeleven

Iemand zegt: 'Wie gaat dit beluisteren? — ik wil me bij het luisteren naar muziek ontspannen.' Actuele muziek biedt veelal niet de mogelijkheid tot recreatie die men gewoonlijk bij muziek verwacht. Meer inspannend dan ontspannend. Maar is het beluisteren van muziek over het algemeen niet veel te veel een passieve aangelegenheid geworden? Is het nog wel: muziek beleven?

Drijft men in de concertzaal, die zich toch wel grotendeels tot een verkalkt instituut heeft ontwikkeld, niet te veel op het vertrouwde, op datgene wat 'herkenbaar' is (het geijkte klassiek-romantische repertoire)?

'In een vicieuze cirkel vermoorden eeuwig dezelfde executanten eeuwig dezelfde geëxecuteerden, toegejuicht door een publiek, dat dit feest der herinnering voor een musische ervaring verslijt' (Otto Ketting, Nederlands componist).

Is de muziek nog wel een avontuur, waarin men zelf een actieve rol speelt, zelf ontdekkingen doet? Te veel is de muziek omgeven met een aureool van plechtigheid (beroemde namen in gouden lijstjes langs de balkons), — te veel is de concertzaal een gewijde tempel, waar humor, protest, actualiteit, elke vorm van individualiteit even zovele taboes betekenen.

Een ander: 'Als die nieuwe muziek maar door zo weinigen gespeeld wordt, dan zegt dat toch wel wat!' Dat zegt niets! Niets tegen de nieuwe muziek tenminste. In de romantiek heeft zich het instituut van de concertzaal ontwikkeld, is de basis gelegd voor de verering van het herkenbare, ook via de podiumvirtuozen, die allemaal met dezelfde stukken komen opdraven om de goegemeente te laten horen, dat zij het nog sneller, trefzekerder, ingetogener of nobeler doen dan collega A. of B.

De verering van het verleden leidde tot een verloochening van het heden. De evolutie van de muziek is met de tijd meegegaan (want de scheppende kunstenaar is bij de tijd), het concertleven is stil blijven staan bij de conservering van het verleden en zo is er een verwijdering gegroeid, een verwijdering tussen componist en uitvoerder en, als een gevolg daarvan, tussen componist en toehoorder.

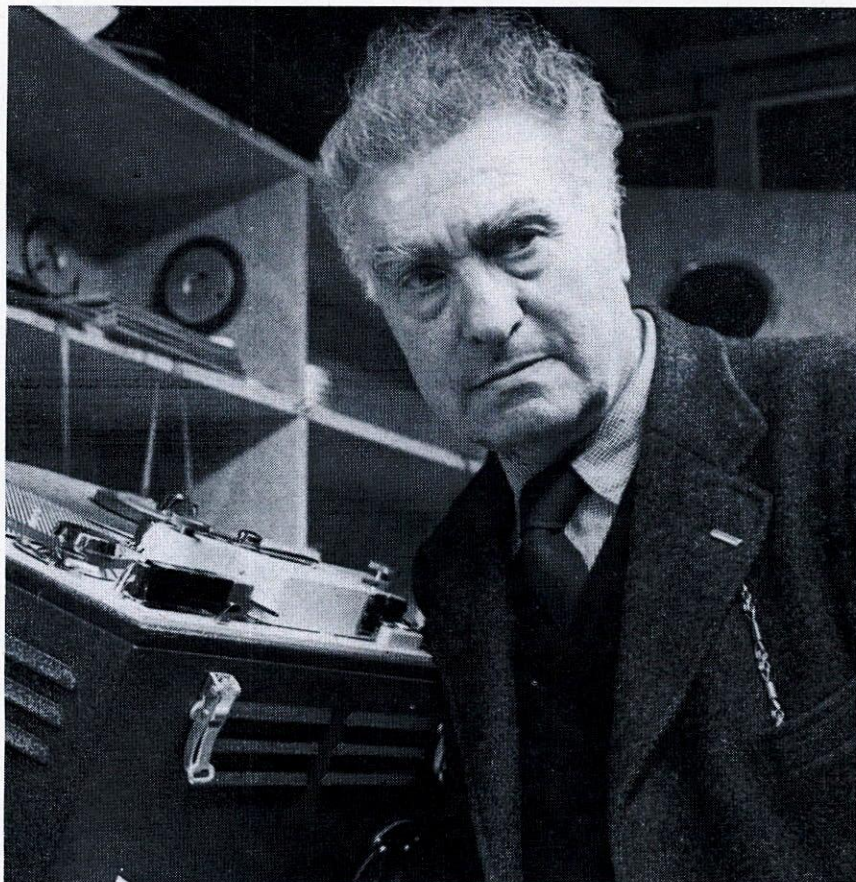
Een discrepantie tussen de bedoelingen van de componist van nu en de uitvoeringspraktijk.

'Hoe komt het, dat ik geen moeite met de moderne schilderkunst heb en wel met de moderne muziek?' Dat zit hem ongetwijfeld in de communicatiemogelijkheden, die bij de beeldende kunst nu eenmaal veel eenvoudiger liggen dan bij de muziek. Een schilderij kan men in een flits in zich opnemen en verwerken, het oog kan een onmiddellijke indruk registreren. Men kan hetzelfde schilderij herhaalde malen gaan zien, wanneer het bij voorbeeld een expositie betreft. Komt men er al eens toe naar de concertzaal te gaan om hedendaagse muziek te beluisteren, dan is een tweede confrontatie met een werk waardoor men getroffen is, zelden of vaak helemaal nooit meer mogelijk. Die gemakkelijker communicatie heeft ervoor gezorgd, dat veel beeldende kunst van deze eeuw al lang gemeengoed is (in derderangs meubelzaken hangen de reproducties van Chagall, Picasso en Dufy aan de wand), terwijl de meeste muziek van de laatste vijftig jaar niet aan bod komt.

Instinct

Vraag: 'Hoe kunt u beoordelen, of u flauwe kul speelt of niet?'

Antwoord: Ik ga uiteraard op mijn eigen muzikale instinct af, mijn enige doorslaggevende criterium. Ik kan mij danig vergissen, maar heb ook niet de pretentie Vadertje Tijd te zijn, die moet oordelen op lange termijn. Als ik over tien of twintig jaar zeker zou weten, dat het stuk van Nillson dat ik nu zo dikwijls speel, kitsch is, — dan is dat nog niet erg. Ik gaf dan in 1964 een muzikaal tijdsbeeld, waarin dit stuk paste (elke periode in de kunst kent bovendien zijn meelopers

EDGAR VARESE... geloof in techniek

en handige jongens). Het is een risico dat ik moet aanvaarden, — anders kan ik beter streven naar een Chopin-matinee op tweede kerstdag.

'Is er langzaam maar zeker toch wel meer belangstelling voor de nieuwste muziek?'

Die is er inderdaad, we winnen, wat ook wel vanzelf spreekt, terrein, om het in strategische terminologie te houden. Men kon zelfs vrij tevreden zijn over wat er de laatste tijd via concerten en radio-series aan actueels werd gebracht. Maar de reactionaire krachten steken toch steeds weer hun kop op (of liever in het zand, om hun struisvogelpolitiek te bedrijven).

Een sprekend en zeer recent voorbeeld: de Nederlandse Muziekdagen 1964, net achter de rug, pretendeerden 'in de eerste plaats een overzicht te geven van de resultaten uit de afgelopen vijf jaren' (aldus de fraai uitgevoerde folder). Op de programma's van vier in dit kader georganiseerde concerten zie ik te midden van 23 composities slechts twee werken staan uit de progressieve hoek...

Een van de allerbelangrijkste jongere componisten, Peter Schat (die in die afgelopen vijf jaren dikwijls een verfrissende knuppel in het hoenderhok wierp), ontbreekt geheel... Van een ander jong componist, Louis Andriessen, speelt men een oud, volstrekt niet representatief werk in plaats van zijn grote orkestwerk 'Ittro-spezione' uit 1963, dat nota bene in Nederland bekroond werd, in Brussel onder leiding van de Italiaan Bruno Maderna (een beroemdheid) zijn première beleefde, maar hier nog steeds niet tot uitvoering kwam... Otto Ketting viel met een evenmin representatief werk een zelfde lot ten deel...

Ja, ja... Multatuli zei het al: 'Er bestaat geen land, waar buiten de museën zoveel mummieën te zien zijn als in Nederland.'

Ik zeg op zo'n avond in het Coornhert-huis: 'Mijne heren, het is verschrikkelijk jammer, — we kunnen nog makkelijk de hele nacht doorpraten, maar ik moet er vandoor.' Soit!

TON HARTSUIKER

Henk Scholte, de zwarte panter

Ze noemen hem 'de zwarte panter'. En inderdaad zit er iets panterachtigs in de manier waarop hij, soepel en geruisloos, rond de tafel sluipt en zijn rug kromt voor de aanval op het ivoor. De fonkelende ogen, die zich boosaardig richten op het trosje ballen dat ergens vriendelijk op het groene laken ligt te glinsteren, zouden die van het katachtige roofdier kunnen zijn, dat op het punt staat zijn argeloze prooi te bespringen.

Zwarte panter... Ja, die betiteling is niet zo slecht getroffen voor Henk Scholte, het Eindhovense biljartfenomeen. De illusie wordt nog versterkt door het pikzwarte krulhaar van de Brabander, zijn altijd wat duistere, broedende blik en het glimmende zwarte vest waarin de biljarters hun sport plegen te bedrijven.

Henk Scholte is wel de meest veelzijdige speler die de Nederlandse biljartsport momenteel rijk is. Hij beheerst vrijwel alle spelsoorten en heeft een hele rits van verworven Nederlandse en Europese kampioentitels achter de hand om deze bewering te staven. Hij behoort ontegenzeggelijk tot de kleine, selecte topgroep van het internationale biljartleven.

Toch heeft het er in het begin naar uitgezien, dat het andere takken van sport dan het biljarten zouden zijn waarin de Eindhovenaar zich zou ontplooiën. Hij begon in de sport als voetballer bij een clubje in de stadsbuurt waar hij woonde. Dat ging allemaal wel mooi.

Maar toen in en om Eindhoven de wielersport meer en meer in trek kwam en mannen als Hansje Dekkers, Jan Plantaz, Thijs Roks, Jan Nolten en Wout Wagtmans in de rijen der amateurs op het eerste plan stonden, kreeg Henk Scholte andere ideeën. U begrijpt natuurlijk al welke. Hij wilde wielrenner worden.

De racefiets kwam er. En het bleek, dat die zwartharige Scholte niet eens zo slecht fietste. Tussen bovengenoemde namen bracht hij het zelfs tot enkele ereplaatsen. Vroeg of laat maakt elke wielrenner echter wel eens pijnlijke met de onvriendelijke hardheid van het plaveisel kennis. Toen dat Henk Scholte overkwam, betekende het meteen het einde van zijn wielloopbaan.

Na die valpartij verkocht Scholte zijn racefiets schielijk aan een zekere Toon Steenbakkens, wielrenner. En toen werd het voor hem dan toch definitief het biljartspel. Thuis in de zaak van zijn vader deed hij het eerst nog zo'n beetje voor zijn plezier, maar toen hij als zestienjarige knaap al gauw zulke grote trossen van series van zijn keu schudde en anderen hem aanmoedigden in verenigingsverband te gaan spelen, bleek al spoedig dat Henk Scholte het in deze tak van sport een heel eind zou kunnen schoppen.

Nog kon Henk Scholte de voetbalsport niet helemaal loslaten. Hij werd scheidsrechter bij jeugdwedstrijden en dat kleine grut vond het maar wat interessant om onder de leiding van zo'n biljartfenomeen

te mogen spelen. Na enkele jaren moest Scholte echter ook het scheidsrechteren op het groene veld eraan geven. Toen was er voor hem alleen nog het fascinerende spel met de ivoer ballen op het groene laken.

Voorste plan

En nu staat Henk Scholte dan al enkele jaren op het voorste plan in de internationale biljartwereld. Velen vinden hem 'een lastige vent'. En erg gemakkelijk is hij dan ook bepaald niet. Men moet hem en zijn uitbarstingen evenwel kunnen zien tegen de achtergrond van de wel zeer speciale sfeer waarin de biljarttoerenooien zich plegen af te spelen.

Dat is een sfeer die geladen is met een

HENK SCHOLTE
...aanval op ivoor...

bijna tastbare hoogspanning en waarin het minste of geringste een explosie kan veroorzaken. Biljarten is een sport van concentratie, waarbij het uiterste van de zenuwen wordt geveerd. Voor een biljarter — en zeker voor een sterk geëmotioneerd mens als Henk Scholte — is het spelen van een wedstrijd te vergelijken met het behoedzaam laveren van een met dynamiet geladen vrachtauto over een weg vol obstakels, waarbij het kleinste schokje de boel in de lucht kan doen vliegen.

Het is die speciale atmosfeer die voor de biljarter zo'n bijzonder grote rol speelt en die zijn gedragingen in de toernooizaal verklaart. Zolang de partij duurt, balanceert hij op een koord dat millimeter-dun en uiterst breekbaar over een gapende afgrond gespannen is. Dat kan gemakkelijk catastrofes tot gevolg hebben. Aan de andere kant evenwel heeft de biljarter diezelfde gespannen atmosfeer nodig om tot zijn topprestaties te kunnen komen.

De tribunes moeten vol zijn, maar zij moeten gevuld zijn met mensen die de biljarter in al zijn gedragingen, ja, zelfs in zijn gedachten volgen. Zij moeten als het ware met hem meespelen. Zij mogen ont-hutst zoemen als de ballen uit elkaar rol-

len naar een hinderlijke positie. Zij mogen ook uitbarsten in spontane, korte applausjes van bewondering, wanneer de speler een moeilijke puzzel fraai oplost. Daarmee reflecteren zij slechts wat er op deze ogenblikken zelf in de speler omgaat. De biljarter heeft deze reflexen nodig. Zij bepalen de sfeer.

En in zo'n sfeer komen de meeste biljarters tot hun beste spel. Henk Scholte zeker. Dan rijgt hij in een bijna onvoorstelbaar tempo zijn reeksen caramboles aan elkaar. Dan ziet men 'de zwarte panter' op zijn sterkst. Maar o wee als die sfeer er niet is. Of als de spanning door een soms minuscule incidentje even wordt verbroken. Dat kan voor een fel op zijn spel geconcentreerde speler als Henk Scholte betekenen, dat hij eensklaps geen carambole meer kan maken. Het kan tevens voor deze hypergevoelige sportman de aanleiding zijn tot gedragingen die hem tot 'die lastige vent' hebben gestempeld.

Ik geloof niet, dat de werkelijke topspelers in de biljartsport anders zouden kunnen zijn. Bij de een is het misschien iets duidelijker zichtbaar dan bij de ander en zoals overal heeft Jan zich zelf misschien ook iets beter in bedwang dan Piet...

Maar in de wedstrijd zijn zij allemaal tot het uiterste gespannen en derhalve licht ontvlambaar. Het tot in fracties van millimeters toegespitste precisiewerk in het biljartspel en de daardoor opgeroepen spanningen brengen dat onvermijdelijk met zich mee. GER SCHUURMAN

De verklaring

In het vorige nummer van EGO hebben wij ruimschoots aandacht gewijd aan de verklaring die militairen moeten afleggen alvorens ze kunnen deelnemen aan de humanistische geestelijke verzorging.

Ditmaal drukken wij op blz. 11 nogmaals die verklaringen af, waarvan men dus gebruik kan maken door ze te tekenen en bij de administratie van het onderdeel waar toe men behoort in te leveren. Meerderjarigen moeten de bovenste verklaring zelf ondertekenen en inleveren.

Minderjarigen moeten de onderste verklaring door ouders of voogd laten ondertekenen en moeten deze daarna inleveren.

Wie nog in militaire dienst moet opkomen, behoort de ingevulde en ondertekende verklaring bij zijn opkomst mede te brengen.

De hoofdtraadsman,
H. J. J. LIPS

Verklaring voor meerderjarigen

Naam en voorletters: _____

Registratie-nummer: _____

Onderdeel: _____

Plaats: _____

Ondergetekende verklaart, dat hij wenst deel te nemen aan de geestelijke verzorging vanwege het genootschap het Humanistisch Verbond

Datum: _____

Handtekening: _____

► Na invulling en ondertekening inleveren bij administratie-onderdeel

Verklaring voor minderjarigen

Naam en voorletters: _____
(van de militair)

Naam en voorletters: _____
(ouders of voogd)

Registratie-nummer: _____

Adres: _____

Onderdeel: _____

Plaats: _____

Plaats: _____

Ondergetekende verklaart, dat hij/zij wenst dat zijn/haar zoon/pupil deelneemt aan de geestelijke verzorging vanwege het genootschap het Humanistisch Verbond

Datum: _____

Handtekening: _____

► Na invulling en ondertekening inleveren bij administratie-onderdeel

Aan de Commandant van

(onderdeel)

Aan de Commandant van

(onderdeel)